

Kushch A. THE CONCEPTUAL BASIS OF THE STUDY OF THE PSYCHOLOGICAL MECHANISM OF THINKING AND GROWING CONDITIONS IN THE CREATIVE DESIGN

Theoretical article on the analysis of the features of the psychological mechanism of thinking personality structure is a model of thinking, which is a multi-dimensional system of personality procedure mental education. The article discusses the features of a combination of cognitive processes and activities in a single psychological mechanism of thought and built its structure as the interaction of external (interpsychic) and internal (intrapsychic) the conditions of the individual.

Keywords: *interaction of external (inter-) and internal (intrapsychic) the conditions, creative thinking, dynamic psychological structure, the hierarchy of mental structures, comparator, coexistent, personal and procedural model of thinking.*

УДК 159.9

Н. М. Латуш (м. Київ)

**АКТИВІЗАЦІЯ КОНСТРУКТИВНОГО МИСЛЕННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

У статті викладено зміст, структуру розроблених методичних засобів активізації конструктивного мислення молодших школярів «Творче конструювання», в основу яких покладено навчання молодших школярів мисленнєвими стратегіями аналогізування, комбінування та реконструювання.

Ключові слова: *конструктивне мислення, молодший шкільний вік, стратегіальні мисленнєві тенденції, аналогізування, комбінування, реконструювання.*

Постановка проблеми. Психологічні проблеми розвитку мислення протягом тривалого часу активно досліджувалися радянськими і пострадянськими представниками вітчизняної психологічної науки (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, А. Р. Лурія, В. О. Моляко, С. Л. Рубінштейн, О. В. Скрипченко та ін.). В контексті досліджень творчого мислення актуальним є вивчення особливостей конструктивного мислення та розробка психологічних засобів його оптимізації. В процесі розв'язування творчих задач на конструювання реалізується можливість всебічного розвитку особистості, актуалізація її творчого потенціалу, формуються психологічні і практичні навички творчої діяльності, закладається основа для підготовки учнів до майбутньої професійної діяльності.

Метою даної статті є представлення розроблених нами методичних засобів стимуляції конструктивного мислення учнів молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. В психологічних дослідженнях (Г. С. Альтшуллер [1], І. М. Біла [2], С. М. Василейський [3], Л. Г. Вержиковська [4], Т. В. Кудрявцев [7], Б. Ф. Ломов [8], Є. О. Мілерян [9], В. О. Моляко [10], М. Л. Смульсон [11], Т. М. Третяк [13], ін.) висвітлено теоретико-методологічні основи конструктивної діяльності, розроблено різні шляхи та методи цілеспрямованого впливу на активізацію творчого конструювання.

В концепції розвитку творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу, розробленої В.О. Моляко, вчений зазначає, що важливим засобом

цілеспрямованого впливу на мисленнєві здібності з метою розвитку творчого мислення є систематичне розв'язування різноманітних творчих задач. При цьому варто дозувати, повторювати, модифікувати творчі завдання, враховуючи рівень розвитку дітей [10].

Дослідження відомих психологів і педагогів (Л. С. Виготського [5], В. В. Давидова [6], Н. Ф. Талізної [12] та ін.) свідчать, що спеціально організоване розвивальне навчання створює умови для реалізації високого потенціалу дітей молодшого шкільного віку в засвоєнні наукових знань і для їх загального психічного розвитку. Важливим елементом розвитку творчих здібностей є також наявність певних знань, орієнтирів і т.п. Тому вагоме значення у розвитку конструктивної діяльності молодших школярів мають такі прийоми навчання як зразок, визначення та наочна демонстрація прийомів побудови і т.п.

У нашому дослідженні ми поставили перед собою завдання сформулювати у дітей такі прийоми мисленнєвої діяльності, які сприяли б активізації творчого конструювання. Для реалізації поставленого завдання ми використали елементи творчого тренінгу КАРУС, оскільки, як свідчать дослідження, він позитивно впливає на формування та активізацію мисленнєвих стратегіальних дій.

Нами було розроблено комплекс розвивальних вправ «Творче конструювання», що включає теоретичну частину: ознайомлення із сутністю аналогізування, комбінування, реконструювання та демонстрація зображень із використанням відповідних стратегіальних тенденцій і практичну частину: розв'язування задач на аналогізування, конструювання, реконструювання. Кожен учень розв'язував по три серії задач (всього 15 задач) у спеціально створеному режимі у співпраці з експериментатором. Робота з дітьми проводилась індивідуально, деякі завдання проводились в ігровій формі, а також використовувались підказки, орієнтовні запитання, ілюстрації.

Конструктивне мислення ми розглядаємо як процес розв'язування задач на конструювання, який умовно можна розділити на певні етапи, а саме: ознайомлення з умовою задачі та виникнення ідеї щодо створення майбутньої конструкції (виникає бажання щось побудувати відповідно до вимог задачі); подальше формування задуму, найбільшою мірою обумовлене структурним, функціональним, структурно-функціональним аналізом елементів конструювання; формування задуму у кінцевий остаточний варіант (втілення кінцевого варіанту в матеріальний продукт на площині з певною деталізацією, уточненнями, незначними змінами).

Ми вважаємо, що рівень сформованості конструктивного мислення молодших школярів обумовлений функціонуванням мисленнєвих стратегіальних тенденцій та відіграє значну роль у процесі формування конструктивного задуму.

У нашому дослідженні, відповідно до специфіки конструктивної діяльності, обумовленої віковими особливостями (молодший шкільний вік), стратегіальні тенденції – провідні мисленнєві дії учня, спрямовані на аналіз умови задачі, формування та реалізацію конструктивного задуму суб'єктом. Тобто, можна сказати, що в процесі роботи над конструкцією дитина застосовує певну мисленнєву стратегіальну тенденцію. Ми вирішили запропонувати розв'язування задач на конструювання, які безпосередньо спрямовують твор-

чу діяльність на аналогізування, комбінування та реконструювання. У стислому виді стратегіальні тенденції можна охарактеризувати наступним чином:

стратегіальна тенденція аналогізування – визначається як мисленнєві дії, що пов'язані з пошуком різного роду схожості. Це побудова конструкції, коли форми виступають аналогами як структур (створення конструкції, аналогічної за структурою) так і побудова конструкції, коли форми стають динамічними орієнтирами (створення аналога за функціональними ознаками);

стратегіальна тенденція комбінування – визначається нами як використання та поєднання структурних і функціональних ознак різноманітних об'єктів та механізмів для побудови нової конструкції. Це може бути у найпростішому варіанті об'єднання елементів конструктора або поєднання декількох конструкцій єдиною ідеєю;

стратегіальна тенденція реконструювання – це побудова конструкції з акцентом зробити щось незвичне, неіснуюче, чи зробити навпаки. Це побудова конструкції незвичної форми із незвичними функціональними можливостями.

Щоб забезпечити оптимальні умови організації процесу розв'язування у формувальній частині експерименту, нашим завданням було включити кожного учня в такого роду мисленнєву діяльність, що викликала б у нього інтерес, зацікавленість, а отже активність і через неї вдосконалювати процес розв'язування конструктивної задачі на всіх його етапах.

Зупинимось докладніше на самій процедурі занять з розвитку конструктивного мислення учнів даного віку.

Як вже зазначалось вище, комплекс розвивальних творчих вправ включає в себе три серії завдань: задачі на комбінування, аналогізування та реконструювання. Перед тим, як учні приступали до розв'язування творчих завдань, з ними проводилась бесіда, в ході якої пояснювалась сутність певної стратегії, демонстрація застосування стратегії на конкретному прикладі. Далі учні самостійно в усній формі наводили приклади використання відповідної стратегіальної дії. Після цього учні приступали до розв'язування запропонованих завдань.

Навчання стратегії комбінування.

Приблизний конспект викладу *теоретичного блоку*:

Якщо поглянути навколо, то неважко помітити, що всі навколишні предмети, які нас оточують, було створено в результаті поєднання кількох елементів, частин... Наприклад, такий предмет як «стілець» був створений шляхом поєднання таких окремих елементів, як «ніжки», «спинка» та «місце сидіння». На такому стільці зручно сидіти, його можна переставляти. Згодом для офісних приміщень було модифіковано звичайний стілець таким чином, що замість чотирьох ніжок були використані колеса, прикріплені до певної основи. Так, завдяки поєднанню основної частини стільця та невеличких коліс, в результаті комбінаторних дій було сконструйовано стілець, який мав декілька функцій: на ньому можна вже не тільки сидіти, але й проїхати невеличку відстань та обертатись навколо.

Отже, під комбінуванням як мислительним прийомом ми розуміємо використання та сполучення структурних і функціональних ознак різноманітних об'єктів та механізмів для побудови нової конструкції.

Розповідаючи про комбінування ми також демонструємо картину «Русалонька» та «Кентавр». Пояснюємо, що автор, зображуючи міфологічні істоти, поєднав тут різні частини тіла тварин та людей. Шляхом поєднання напівлюдини та напів-риби створюється русалонька, яка схожа на красиву дівчину, яка може жити у воді, швидко плавати, як риба. Так само, поєднавши напівлюдину та напів-коня, художник зображує кентавра і цим самим намагається підсилити мужність та силу чоловіка, здатного на перемогу. Також класично до комбінування ми відносимо і зображення на орнаменті. Демонструючи зображення орнаменту, показуємо дітям, як різні елементи цього орнаменту поєднані в загальному інтер'єрі. Крім того, комбінування ми можемо спостерігати при виконанні аплікацій, в мозаїках, фресках.

Практичний блок. З метою формування прийомів комбінування структур нами було запропоновано завдання на побудову ритмічних орнаментів. На смужках паперу дітям пропонувалось сконструювати ритмічний орнамент (якомога красивіший) із конструктора, до складу якого входять геометричні фігури з картону, різного кольору. Умова задачі представлялась у текстовій формі і давалась підказка, що фігури можна накладати одна на одну повністю чи частково, також використовувати під різним нахилом.

На першому етапі розв'язування задачі конструктор складався із трикутників, квадратів і кругів. В результаті комбінування всіх трьох геометричних форм учні на смужках паперу зображували орнаменти, в яких певна композиція повторювалась. На наступних етапах роботи учням заборонялось використовувати якусь геометричну форму. Спочатку з використання виключались трикутники, тобто конструктор складався з квадратів і кругів. Потім вводилась заборона реалізовувати квадрати і в складі конструктора були трикутники і круги. Після цього із реалізації виключались круги і можна було оперувати трикутниками і квадратами. На наступному етапі учням заборонялось використовувати вже дві фігури і вони могли оперувати тільки однією фігурою: у першому випадку – у наявності тільки круг, у другому – тільки трикутник, у третьому випадку – тільки квадрат.

Введення заборон використовувати певну геометричну форму здебільшого спонукало учнів до активного використання прийомів накладання кількох форм одна на одну та під різним нахилом для створення привабливої композиції, яка в ритмічному орнаменті повинна повторюватись.

З метою формування структурно-функціонального комбінування учням було запропоновано завдання у ігровій формі. Гра називалася «Дивовижні перетворення». В якості стимульного матеріалу виступав конструктор з геометричних фігур (квадрати, трикутники та круги), виготовлених з картону різного кольору. Перед учнями ставилось завдання з наявних геометричних форм сконструювати «килим-літак», щоб на ньому можна було вирушити у казкову подорож.

За власним задумом учні шляхом комбінування геометричних форм створюють структуру конструкції та при цьому намагаються зобразити певний візерунок, щоб «килим-літак» мав привабливий зовнішній вигляд. При побудові конструкції основна частина учнів створювали конструкцію «кили-

ма-літака» квадратної форми без якихось «зайвих» пристроїв до нього. Проте траплялись випадки, коли учні, проявивши фантазування, добудовували різного роду конструкції для додаткового відображення якихось функцій «килима-літака». Наприклад, досліджуваний М.С., побудувавши килим квадратної форми, добудовує з лівого боку пульт управління польотами, втіливши задум з'єднанням квадрата та трикутника. Учень пояснює таку добудову тим, що так надійніше управляти траєкторією польоту. Також можна навести приклад конструкції «килима-літака», яку сконструювала досліджувана С.Л., доконструювавши до «килима-літака» чарівну скриньку, з якої в разі необхідності можна дістати потрібні речі чи продукти. «Якщо довго летіти, то захочеться поїсти чи ще щось знадобиться», – пояснює свою ідею досліджувана.

Після того, як «килим-літак» було сконструйовано, дітям повідомлялось, що цей казковий килим можна перетворити на ракету, на якій можна було б вирушити у казкову подорож. Конструкцію ракети учні створювали за власним задумом. При цьому робився наголос на тому, що конструкцію ракети необхідно намагатися відобразити якомога детальніше.

Аналізуючи роботи дітей, можна констатувати, що до створення конструкцій діти підходять із захопленням, конструкцію намагаються створити досить детально, відображуючи різні структурні елементи в конструкції. Наприклад, в структуру ракети входили ілюмінатори, щоб спостерігати за космосом, сходи, входні двері, кабіни для розміщення людей, пристрій для прийняття електрохвиль, великі «ноги», щоб можна було врятуватися від ворогів, відділення для зберігання зброї, вогонь, який з'являється, коли ракета відлітає в космос і т.п.).

Після того, як роботу над ракетою було завершено, дітям повідомлялось, що цей казковий «килим-літак» можна перетворити на чудовий корабель і відправитись у далеке плавання. Конструкцію корабля учні також створюють за власним задумом. Експериментатор нагадував, що конструкція корабля має бути виконана якомога детальніше.

Створюючи конструкцію корабля, учні, як і в попередньому завданні, також намагались детально відобразити побудову корабля, зображуючи палубу, ілюмінатори, каюти, в яких знаходяться люди, яскраві вогні для освітлення, гвинти, іноді будувались вітрила. Можна вважати, що діти із зацікавленням приступають до виконання завдання, в ході роботи над конструкцією задіюється набутий досвід досліджуваних, активізується уява, проявляється фантазування. В процесі конструювання учні для втілення власного задуму стараються якомога вдаліше підібрати геометричні форми, щоб отримати бажаний результат.

На кінцевому етапі «дивовижних перетворень» школярам пропонується скласти ще що-небудь за власним бажанням, на що може перетворитись казковий «килим-літак» та назвати конструкцію.

Створюючи конструкції за власним бажанням, учні здебільшого у процесі конструювання орієнтуються не на структуру (форму) елементів конструктора, а на власні вподобання чи бажання. В процесі конструювання створюється досить детальна конструкція з певними функціональними властиво-

стями. При розв'язуванні даного завдання дітьми були створені такі конструкції: будинок, літак, вертоліт, автомобіль, підводний човен, швидка медична допомога, літаюча тарілка, робот і т.п.

Підсумовуючи, можна сказати, що при розв'язуванні задач на комбінування учні проявляли зацікавленість як до процесу конструювання, так і до кінцевого результату. Проведення заняття у формі гри сприяло гарному настрою, активізації пам'яті, уваги, вдумливості, учні намагалися продумати і відтворити кожен деталь у створюваній конструкції.

Навчання стратегії аналогізування.

Приблизний конспект викладу *теоретичного блоку.*

Учні повідомляється, що стратегія пошуку аналогів в конструктивній діяльності базується на встановленні суттєвої схожості між певними структурами, функціями, принципами якихось об'єктів, предметів, побудов. Вся мисленнєва діяльність направлена на побудову конструкції, аналогічної (схожої) до тієї, яка береться за основу за певними ознаками, творчий пошук спрямовується на знаходження схожості, яка стосується різних структур, функцій, ознак того чи іншого продукту творчості.

Наприклад, давай подивимось, проаналізуємо і порівняємо дві такі конструкції: двохколісний велосипед і мотоцикл. Що в них схожого і чим вони відрізняються один від одного? Так, вони зовні за структурою досить схожі один на одного: два колеса, схожі сидіння, руль, хоча в мотоциклі використовуються більш громіздкі структурні частини. Також вони мають подібні функції – і на велосипеді, і на мотоциклі можна їздити. Проте мотоцикл, порівняно з велосипедом, має більш складну будову, для полегшення фізичних навантажень під час їзди і збільшення швидкості він має двигун, який «змушує» рухатись мотоцикл, а на велосипеді потрібно крутити педалі.

Також для прикладу аналогізування пропонуємо досліджуваному порівняти птаха і літак (показуємо малюнок птаха та літака). Якщо подивитися на зображення і порівняти ці дві конструкції, то можна сказати, що конструктор, який винайшов літак, в якості орієнтира обрав птаха, адже він зовні дуже схожий на птаха (можна сказати, що зовнішня схожість між літаком і птахом свідчить про структурне аналогізування). В той же час, завдяки технічним якостям, конструкція літака, як і птаха, піднімається в небо, тобто може літати. Отже, при побудові конструкції літака відбулося перенесення і структурних ознак (зовнішня схожість) і функціональних ознак – літати в небі (схожість функцій – літати в небі).

Узагальнюючи, можна додати, що виділяють аналогії близькі, віддалені і дуже віддалені, тобто діапазон пошуку аналогій може бути досить широким: від майже повного копіювання деталей та механізмів (наприклад, два автомобілі різної марки) до схематичного використання механізму чи певної функції (можна назвати приклад риби та підводного човна).

Практичний блок. З метою формування умінь учнів шукати аналоги нами було запропоновано завдання на вільне конструювання. Стимульним матеріалом виступав конструктор, до складу якого входили напівформи половини круга різні за кольором та розміром (додаток Р). У першому випадку

у наявності були напівформи одного розміру, у другому випадку у наявності були напівформи двох розмірів. Учням давалась інструкція в текстовій формі: «Із наявних елементів конструктора треба зобразити предмети, які б нагадували дану напівформу та можуть бути отримані за допомогою цієї напівформи. Назвати зображення».

Використання напівформи половини круга сприяє виникненню в уяві молодших школярів різноманітних конструкцій, які за своєю структурою нагадують форму елементів конструктора, як наприклад конструкція «квітка», яка побудована шляхом з'єднання по колу п'яти напівформ, або «човен», який досліджуваний сконструював, поєднавши дві напівформи, «грибок», який було створено поєднанням трьох напівформ. В процесі розв'язування завдання створювались і фантастичні конструкції, як наприклад «Літаюча тарілка» та «Русалка». При побудові конструкцій учні шляхом поєднання та накладання напівформ одна на одну створювали досить детальні конструкції, продумуючи як розмістити деталі, який підібрати колір, щоб конструкція була привабливою і щоб відповідала задуму. Так, наприклад Д.К. створює конструкцію «Журавлиний ключ», використовуючи прийом поєднання та накладання елементів, досліджувана створює детальну конструкцію птахів (дзьоб, голова, тулуб, крила, хвіст), враховуючи при цьому розміщення птахів на аркуші паперу, щоб відобразити «ключ». При розв'язуванні учнями завдань, коли конструктор складався з напівформ половини круга двох розмірів різного кольору, збільшилась кількість детальних, естетично оформлених конструкцій. При цьому, формування задуму майбутньої конструкції відбувається з урахуванням як структурних, так і функціональних характеристик конструкції. Наприклад, конструкція «Папуга» відзначається детальністю (голова, дзьоб, чубчик, тулуб, крила, лапи, якими він тримається за гілку) естетичним оформленням (досліджувана обдуманно підбирає форми, щоб було красиве забарвлення) та динамічністю (папуга, який сидить на дереві, ще й розмовляє).

Враховуючи діапазон, детальність, естетичне оформлення створюваних дітьми конструкцій, можна вважати, що використання напівформи половини круга активізує дитячу увагу, сприяє вмінню аналізувати та виокремлювати в навколишніх, добре відомих предметах геометричні форми, практичним і мисленневим шляхом із частин створювати єдине ціле – конструкцію.

Навчання стратегії реконструювання.

Приблизний конспект викладу *теоретичного блоку*. На відміну від пошуку аналогій реконструювання пов'язане з принциповими змінами, контрастами, зі змінами чогось на протилежне. В практичному плані застосування реконструювання пов'язане з найбільш оригінальними змінами, трансформаціями. В якості ілюстрації мисленневої дії реконструювання ми демонструємо зображення звичайної тарілки і «літаючої тарілки». Пояснюємо, якщо уважно розглянути і проаналізувати зображення, то можна помітити, що спільним між цими двома зображеннями є те, що в їх основі побудови (структури) покладено таку геометричну фігуру, як круг. Проте в них зовсім різне призначення (функція). Ми всі знаємо, що в побуті тарілку використовують

як столовий прибор. А «літаюча тарілка» – це космічний корабель, який призначений для польотів на інші планети. Отже, порівнюючи їх технічні властивості та призначення, з впевненістю можна сказати, що вони кардинально відрізняються одна від одної.

Знайомлячи дітей із стратегіальною мисленневою дією реконструювання, показуємо також картину В. М. Васнецова «Килим-літак» і пояснюємо, що в даному випадку реконструкція полягає у незвичайному, метафоричному змісті зображення. Загалом, оцінюючи конструкцію відповідно до змістовного наповнення, будь-яка фантастична, метафорична конструкція може бути віднесена до реконструкції.

Практичний блок. З метою навчання дітей здатності до реконструкторських дій, нами були підібрані завдання, які спрямовували учнів на пошук фантастичних рішень. Для реалізації нашої мети заняття проводилось в ігровій формі. Стимульним матеріалом виступав конструктор, до складу якого входили геометричні фігури з картону різного кольору: квадрат, трикутник, круг.

Експериментатор повідомляв дітям, що до нас завітали гості з невідомої для нас планети «Зет». Прилетіли вони на дивовижному космічному кораблі, який зовсім не схожий на той, який можна побачити у нас на Землі. Учням давалась інструкція: за власним задумом побудувати людину з іншої планети, яка повинна якомога більше відрізнитися від людини, що живе на нашій планеті і також сконструювати незвичайний космічний корабель та прокоментувати створену конструкцію.

Аналізуючи конструкції дітей, можна сказати, що вони відповідально підходять до виконання завдання, при розв'язуванні завдань демонструють фантастичні рішення. В якості орієнтира для створення інопланетянина діти використовують образ людини-землянина, але оскільки умовою задачі є те, що інопланетянин має відрізнитися від людини, то діти цю умову виконують шляхом збільшення розмірів певних частин тіла (побудови довгих ніг, рук, великої голови, тулуба і т.п.) та наділення інопланетян незвичними властивостями, наприклад: гарно бачить вночі, швидко пересувається, харчується травою, має дуже гарну фізичну підготовку). Тобто, можна сказати, що формування задуму конструкції інопланетянина відбувається на основі пошуку аналогічних минулому досвіду структур та функцій людини з використанням прийому аглютинації.

При побудові конструкції космічного корабля, діти в якості орієнтира для формування задуму використовують побачені в мультику, чи зображені на малюнку космічні кораблі. Тобто формування задуму відбувається на основі попереднього досвіду, але при цьому діти привносять в створювану конструкцію власні індивідуальні переваги: щоб конструкція виглядала зовні привабливою, щоб технічно була багатофункціональною.

Отже, можна сказати, що в результаті конструювання створюються конструкції, основним орієнтиром при створенні задуму конструкції є структурний аналог з минулого досвіду. Проте, шляхом наділення конструкцій незвичними функціональними властивостями та збільшення чи зменшення ро-

змірів створюються за змістом фантастичні конструкції, що є ознакою здатності до використання мисленневих реконструюючих дій.

Наступне завдання, запропоноване молодшими школярам, також проводилось у формі гри, яка називалась «Космічний зоопарк». Дітям повідомлялося, що друзі з планети «Зет» запросили нас до свого «космічного зоопарку». Учням давалась інструкція: уявіть, що ви прилетіли на планету «Зет» і завітали до «космічного зоопарку»; за допомогою запропонованих геометричних форм сконструйте якомога більше космічних тварин, але щоб вони якнайбільше відрізнялись від земних та назвіть їх.

При розв'язуванні даного завдання головним орієнтиром у формуванні задуму конструкцій космічних тварин, учні, як і при виконанні попередніх завдань, орієнтувались на власний життєвий досвід, тобто на відомі їм тварини. Оскільки конструкції тварин повинні якомога більше відрізнятися від відомих їм, учні вносили певні структурні перебудови, як наприклад, «космічний заєць», у якого трикутні вуха і він великий за розмірами, чи, «жираф», у якого шия як у лебедя, на голові ростуть роги і він має довгий хвіст. Також учнями створювались конструкції з фантастичними назвами та незвичними конструкціями. Наприклад, конструкція космічної тварини «лілія», яка має дуже міцний панцир, харчується металом, для захисту використовує отруйну слину. Конструкція тварини «зірка» за зовнішніми ознаками схожа на зірку, вона світиться та може стріляє вогнем. Конструкція космічної тварини «ведролот» за своєю побудовою нагадує кішку, але в сконструйованій тварини голова має квадратну форму, хвіст схожий на трикутник і ця тварина не має шерстяного покриву. Отже, побудова даної фантастичної конструкції здійснювалась з орієнтацією як на попередній досвід та знання (тварина схожа на кішку), так і з орієнтацією на геометричні форми (голова квадратна, хвіст трикутний).

Отже, конструкція, створена завдяки *реконструкції*, обумовлена стратегічними мисленневими діями реконструювання, яка полягає у певній перебудові структур, задум реалізується у формі фантастичних рішень.

Проведена нами серія завдань за описаною методикою свідчить, що в учнів молодшого шкільного віку формуються вміння шукати аналоги (близькі і віддалені), комбінувати структури та функції, знаходити оригінальні варіанти рішення задачі, самостійно приймати рішення, вміння утримувати зоровий образ майбутньої конструкції, причому конструювання буде тим успішніше, чим детальніше і точніше учень уявляє, з яких частин ця конструкція складається, як ці частини пов'язані між собою і відповідно буде вищим і рівень конструктивного мислення.

В процесі розв'язування таких задач в учнів формується вміння творчо визначати способи конструювання і на цій основі створювати власні конструктивні задуми. Набутий досвід творчого пошуку в мисленневому плані дозволяє учням розв'язувати запропоновані творчі задачі на конструювання, коли вимоги задачі подаються в словесній формі. На основі аналізу побудованого матеріалу та вимог задачі в учнів формується вміння творчо створювати власний задум як по структурі, так і за способом конструювання.

В ході формуючого етапу експерименту було відмічено значну активізацію розумової діяльності молодших школярів протягом всіх етапів розв'язування задач. Процес формування задуму став більш плідним і осмисленим. Мисленнєвий пошук деяких учнів, що в ході констатувальної частини експерименту обмежувався практичним маніпулюванням предметами, змінився на цілеспрямований пошук розв'язку, що скеровувалось тією чи іншою мисленнєвою стратегією.

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо в експериментальному вивченні розвитку конструктивного мислення учнів на наступних етапах онтогенезу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Альтшуллер Г.С.* Теория решения изобретательских задач / Г.С. Альтшуллер. – М. : Моск. рабочий, 1979. – 174 с.
2. *Біла І. М.* Психологія творчого конструювання в дошкільному віці : монографія / Біла Ірина Миколаївна. – К. : Веселка, 2011. – 431 с.
3. *Василейський С. М.* Психология технического изобретательства: дис. ... д-р психол. наук: 19.00.07 / Василейский С. М. – М., 1952. – Т.1. – 416 с., Т.2. – 416 с.
4. *Вержиковская Л. Г.* Художественное конструирование с помощью круга и его элементов / Л.Г.Вержиковская. – Бердянск, 1995. – 12 с.
5. *Виготський Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
6. *Давыдов В. В.* Теория развивающего обучения / В.В. Давыдов – М. : Педагогика, 1996. – 544 с.
7. *Кудрявцев Т. В.* Психология технического мышления / Т. В. Кудрявцев. – М. : Педагогика, 1975. – 303 с.
8. *Ломов Б. Ф.* Формирование графических знаний и навыков учащихся / Б. Ф. Ломов. – М. : Издательство АПН РСФСР, 1959. – 268 с.
9. *Милерян Е. А.* Психология формирования общетрудовых политехнических учений / Е.А. Милерян. – М. : Педагогика, 1973. – 298 с.
10. *Моляко В. А.* Творческая конструкторология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К. : Освіта України, 2007. – 388 с.
11. *Смульсон М. Л.* Психологія розвитку інтелекту : монографія / М. Л. Смульсон. – К. : Нора-Друк, 2003. – 298 с.
12. *Талызина Н. Ф.* Формирование познавательной деятельности младших школьников / Н.Ф. Талызина. – М. : Просвещение, 1988. – 175 с.
13. *Третяк Т. М.* Конструктивне мислення учнів в процесі розв'язування творчих задач / Т.М. Третяк // Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. В.О. Моляко. – Т. 12. – Вип. 10. – Ч. II. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 380–384.

Латыш Н. М. АКТИВІЗАЦІЯ КОНСТРУКТИВНОГО МИШЛЕННЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В статті представлено содержание, структура разработанных методических средств активизации конструктивного мышления младших школьников «Творческое конструирование», в основе которых лежит обучение младших школьников мыслительным стратегиям аналогизирования, комбинирования и реконструирования.

Ключевые слова: конструктивное мышление, младший школьный возраст, стратегические мыслительные тенденции, аналогизирование, комбинирование, реконструирование.

Latysh N. M. ACTIVIZATION OF CONSTRUCTIVE THINKING OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN

This paper presents the content, structure of designed tools for activization of constructive thinking of junior schoolchildren 'creative design', which are based on teaching junior schoolchildren the thinking strategies analogization, combination and reconstruction.

Keywords: constructive thinking, junior school age, strategic thinking tendencies, analogization, combination, reconstruction.

УДК 159.954.2 – 053.5 (048)

Н. В. Медведева (м. Київ)

**СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ:
ВІД ЄДНОСТІ ДО РІЗНОМАНІТТЯ**

У статті аналізується проблема сприймання, розглядаються різні погляди, визначення та концепції сприймання в психології. Основну увагу сфокусовано на проблемі сприймання художніх образів.

Ключові слова: художні образи, сприймання, творче сприймання, художнє сприймання, перцепція, творчість.

Постановка проблеми. Наука на сьогоднішній день знаходиться в активному пошуку сучасних, актуально значущих теорій та парадигм, які б слугували адекватному розумінню та систематизації накопичених теоретичних і практичних знань, або ж в корні змінили підходи до досліджень. Зокрема, з'являються напрями, які поєднують міждисциплінарні знання і серед яких, на нашу думку, помітне місце займає вивчення творчого сприймання в парадигмі стратегіальної теорії творчості В. О. Моляко.

Нас оточує яскравий, багатоголосний і багатокольоровий образний світ поезії, живопису, музики, тому ми маємо допомогти дітям побачити, зрозуміти і полюбити його красу. Саме мистецтво допомагає дитині долучитися до добра та засудити зло. Мистецтво відображає життя, висловлює своє ставлення до нього і водночас захищає від стереотипів та стереотипності мислення. Саме тому актуальність вивчення психологічних аспектів проблеми сприймання художніх образів не перестає бути актуальною.

Метою нашого дослідження є теоретичне та експериментальне вивчення художнього сприймання, зокрема його особливостей, властивих дітям молодшого шкільного віку при сприйманні нової візуальної інформації.

Об'єктом дослідження є творче сприймання молодшими школярами нової візуальної інформації.

Предметом дослідження є психологічні особливості художнього сприймання молодшими школярами нової візуальної інформації на заняттях образотворчого мистецтва. Безпосередньо метою даної роботи є вивчення проблеми сприймання художніх образів.